

УДК 342.8

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-71-76

Данченко Тетяна Володимирівна,
кандидат юридичних наук, професор,
проректор з навчально-виховної роботи
ПЗВО «Київський міжнародний університет»
danthenko.tatiana@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2191-5245

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ НАРОДНОЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕФЕРЕНДУМНОЇ ІНІЦІАТИВИ

Статтю присвячено дослідженню особливостей правового регулювання використання відносин народовладдя у протидії монополізації влади певними суб'єктами суспільно-економічних відносин та деталізовано аналіз такого інструменту народовладдя як народна законодавча ініціатива щодо проведення референдуму. У результаті аналізу доктринальних позицій представників різних суспільних наук встановлено, що протидія утворенню негативних суспільно-управлінських тенденцій монополізації доступу до публічної влади можлива за умови нормативно-правового забезпечення впливу інструментів безпосередньої участі громадян та громадських об'єднань у публічному управлінні. У результаті аналізу конституційних механізмів проведення законодавчих референдумів за народною ініціативою у країнах-членах ЄС встановлено наступне. Референдуми можуть проводитися із метою з'ясування волі народу щодо відхилення прийнятого парламентом закону, а його результатом є скасування або збереження чинності цього нормативно-правового акта. У цих країнах також існують обмеження щодо порядку ініціювання, предмета референдумів та щодо кворумів виборців. Угода про Європейський Союз містить положення аналогічне про проведення законодавчих референдумів за народною ініціативою. Запропоновано ухвалення Конституції України на всеукраїнському референдумі з метою забезпечення її стабільності. Визначено також позитивні результати та недоліки правовідносин застосування досліджуваного інструменту народовладдя на всеукраїнському та місцевому рівнях. Надано пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення реалізації народної референдумної ініціативи у законодавстві, які можливо реалізувати лише після внесення змін до Конституції України щодо встановлення інституту висловлення недовіри органам державної влади на всеукраїнському референдумі, в тому числі проголошеному за народною ініціативою.

Ключові слова: вибори, державне управління, зарубіжний досвід, референдум, народна законодавча ініціатива, народовладдя, нормативно-правове регулювання, правовий акт, перспективи застосування, публічна влада.

Danchenko T. FOREIGN EXPERIENCE AND DOMESTIC PROSPECTS OF THE APPLICATION OF THE PEOPLE'S LEGISLATIVE REFERENDUM INITIATIVE

The article studies the features of the legal regulation of the use of democracy relations in counteracting the monopolization of power by certain subjects of socio-economic relations and provides a detailed analysis of such an instrument of democracy as a popular legislative initiative to hold a referendum. As a result of the analysis of the doctrinal positions of representatives of various social sciences, it was established that counteracting the formation of negative socio-administrative tendencies of monopolizing access to public power is possible provided that the influence of instruments of direct participation of citizens and public associations in public administration is ensured by the legislation. As a result of the analysis of the constitutional mechanisms for holding legislative referendums by popular initiative in EU member states, the following was established. Referendums can be held to clarify the will of the people to reject a law adopted by parliament, and their result is the cancellation or preservation of the validity of this regulatory legal act. In these countries, there are also restrictions on the procedure for initiating, the subject of referendums, and on voter quorums. The Treaty on the European Union contains a similar provision on holding legislative referendums on a popular initiative. The adoption of the Constitution of Ukraine by an all-Ukrainian referendum is proposed in order to ensure its stability. The positive results and shortcomings of the legal relations of the application of the studied instrument of democracy at the all-Ukrainian and local levels are also identified. Proposals are made to improve the regulatory and legal support for the implementation of the popular referendum initiative in legislation, which can be implemented only after amendments are made to the Constitution of Ukraine to establish the institution of expressing no confidence in state authorities at an all-Ukrainian referendum, including one declared on a popular initiative.

Keywords: elections, public administration, foreign experience, referendum, popular legislative initiative, democracy, regulatory and legal regulation, legal act, prospects for application, public authority.

Постановка проблеми. Однією з основних структурних проблем системи управління, що сформувалася в Україні за певний період після набуття незалежності, є фактична монополізація доступу до державного управління обмеженим колом осіб. До таких суб'єктів монопольного утримання права на владу нами відносяться групи економічного впливу («олігархи»). Визначені законодавством інструменти народовладдя як влади самого народу (вибори, референдуми, мирні та немирні прояви громадянської позиції) традиційно використовуються олігархічними групами як інструменти для досягнення власних цілей тотального впливу на суспільно-економічні відносини.

Причина такого стану справ полягає в тому, що від початку проголошення незалежності України, нормативно-правові засади впливу на процеси державного управління з боку суспільно-політичних інститутів (політичні партії, засоби масової інформації, професійні спілки, громадські організації тощо)

формувався занадто повільно та були досить слабкими. Представники громадянського суспільства не могли скласти ефективну конкуренцію у боротьбі за вплив на процеси ухвалення рішень у країні.

Спроби нормативно-правового регулювання таких відносин як зміни виборчої системи (запровадження пропорційної системи виборів із закритими списками, а згодом повернення до змішаної системи виборів), стимулювання демократичного розвитку політичних партій (запровадження державного фінансування окремих політичних партій за підсумками парламентських виборів) тощо, суттєво не вплинули на послаблення олігархічного впливу на використання інструментів народовладдя. Окреслена проблема використання народовладдя у протидії монополізації влади спонукає автора до її подальшого дослідження такого її інструменту як народна законодавча ініціатива.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням окремих елементів (децентралізація публічної влади, удосконалення механізмів народовладдя, громадський контроль тощо) правового регулювання подолання негативних суспільно-управлінських відносин та демократизації публічної влади у сучасній науці розглядалися представниками галузей адміністративного та конституційного права, політології, соціології, державного управління тощо такими як А. І. Берлач, С. В. Близнюк, І. І. Бодрова, В. В. Галунько, О. І. Гальцова, І. А. Городецька, С. М. Дерев'яно, В. І. Курило, К. В. Мануїлова, В. В. Мушенко, Л. В. Ніколаєва, О. О. Рахманов, Л. С. Стешенко, А. І. Суббот та ін.

Зокрема, К. В. Мануїлова здійснила теоретико-правове тлумачення концепту децентралізації публічної влади в Україні, а також охарактеризувала концептуальні засади та значення реформи такої децентралізації як можливості більш широкого доступу громадян до публічного управління шляхом уточнення та перерозподілу повноважень між органами влади. Все це, на думку дослідниці, забезпечує можливість мінімізації впливу на публічну владу з боку окремих осіб чи їх неформальних груп [1, с. 153].

В. В. Мушенко та Л. В. Ніколаєва здійснили аналіз правовідносин реалізації прав фізичних осіб, об'єднаних у громадські об'єднання, на здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб як суб'єктів публічної адміністрації. Науковцями встановлено, що державна політика в галузі організації та здійснення громадського контролю за суб'єктами публічного адміністрування являє собою реакцію держави на конкретні питання суспільно-політичних відносин, яка покликана погоджувати інтереси усіх верств суспільства, знаходити консенсус, необхідний для стабільності українського суспільства та підтримання міждержавного суспільно-політичного балансу відносин [2, с. 19].

О. О. Рахманов безпосередньо аналізує явище олігархізації політичної влади в Україні як систему контролю власниками великого капіталу над державними інститутами та зазначає, що негативне ставлення населення до стану суспільно-економічних відносин в країні використовувалося олігархами для блокування інституційних реформ, через що відбулося зростання корупції й ручних методів публічного управління. Залежність держави від олігархів забезпечується їх тотальним контролем над галузями економіки, володіння ключовими ЗМІ тощо. Перспективами деолігархізації політичної влади в Україні автор вбачає підвищення єдності суспільства та довіри до державних інститутів та зростання впливу громадянського сектору [3, с. 40].

Повністю поділяючи позиції зазначених вище та інших науковців щодо підстав утворення негативних суспільно-управлінських монополізацій доступу до публічної влади, вважаємо за доцільне здійснення подальшого дослідження питання нормативно-правового забезпечення дієвого впливу інструментів безпосередньої участі громадян у публічному управлінні.

Мета статті — здійснити компаративістський аналізу окремих прикладів зарубіжного та вітчизняного досвіду нормативно-правового регулювання використання такого інструменту народовладдя як народна законодавча ініціатива щодо проведення референдуму у протидії монополізації влади та надання пропозицій щодо удосконалення вітчизняного законодавства у даній царині публічно-управлінських відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті позитивного впливу різних вітчизняних та європейських факторів суспільно-політичного буття, протягом останніх десятиліть в Україні спостерігається значна активність представників громадянського суспільства у боротьбі за вплив на публічно-управлінські відносини. У свою чергу, такі вітчизняні суспільні інститути як громадські об'єднання не лише збільшили свою роль та значення у впливі на відносини публічного управління, а й посилили свою конкурентну спроможність у протидії олігархічному впливу на владу.

Зазначену стратегію реалізації відносин народовладдя варто розглядати як важливий крок у розвитку демократії в Україні та прагнення запровадити конкуруючі політичним та бізнес-елітам механізми впливу з боку громадян на політичні процеси, включно ухвалення державно-управлінських рішень, а також збільшення громадського контролю за діяльністю органів влади.

Для формування пропозицій щодо подальшого нормативно-правового регулювання протидії засобами народовладдя спробам монополізації публічної влади в Україні, звернемо увагу, на сформовану у деяких країн Європейського Союзу (надалі – ЄС) практику такої протидії за допомогою такого інструменту народовладдя як проведення законодавчих референдумів за народною ініціативою.

Зокрема, Ю. Г. Шкарлат та А. М. Євгенєва прикладом проведення законодавчих референдумів за народною ініціативою у зарубіжних країнах визначають: 1) абrogативний референдум (відхиляючий

референдум) – загальнонаціональний референдум, який може бути проведений із метою з'ясування волі народу щодо відхилення прийнятого парламентом закону, а його результатом є скасування або збереження чинності цього нормативно-правового акта; 2) право «народного вето» (закріплено в конституціях Італії, Швейцарії та Латвії) реалізується суб'єктами ініціювання (право за народною ініціативою) є громадяни держави, народні обранці чи органи державної влади [4, с. 34].

Звернемо безпосередню увагу на особливості врегулювання відносин народовладдя, у частині впливу громадян на прийняття чи скасування законодавчих актів у конституціях окремих країн-членів ЄС:

- можливість для виборців (не менше однією десятою від загальної кількості) ініціювати впродовж двох місяців народне голосування відносно прийнятого закону, що був призупинений президентом (стаття 72 Конституції Латвійської Республіки) [5];

- право призначення на вимогу 500 тис. виборців або п'яти Регіональних Рад референдуму щодо повної або часткової відміни закону чи акта, що має силу закону (стаття 75 Конституції Італії) [6];

- повноваження однієї третини депутатів Фолькетингу (парламенту) протягом трьох тижнів від дня прийняття законопроекту на звернення у письмовій формі до голови парламенту з вимогою проведення референдуму щодо прийнятого проекту закону (п. 42 Конституційного акта Данії) [7].

Поряд із визначеними основними законами країн-членів ЄС правами на скасування законів, як способів уникнення монополізації публічної влади, у цих країнах також існують обмеження щодо порядку ініціювання та предмета референдумів, а також щодо кворумів виборців. Наприклад, в Італії заборонено ініціювати «народне вето» за рік до закінчення каденції однієї з палат парламенту, а також не допускається проведення референдумів щодо законів, які регулюють питання: податків та бюджету, амністії та помилування, оголошення стану війни, введення надзвичайного стану, ратифікації міжнародних договорів. У Латвії, Італії та Данії закон вважається скасованим, якщо у референдумі брало участь не менше половини виборців та більшість із них (у Данії 30%) підтримали вето закону [4, с. 47].

Також звернемо увагу на досвід ЄС у сфері реалізації народної законодавчої ініціативи. Так, проект Конституції Європейського Союзу (Article I-47) передбачав право не менш як одного мільйона громадян країн – членів ЄС ініціювати розробку та прийняття правових актів ЄС [8].

Після невдалої спроби прийняти Конституцію ЄС в Угоду про Європейський Союз (Article 8 В) було включено аналогічне положення. Примітно, що Конституція ЄС не набрала чинності, оскільки громадяни Франції (травень 2005 р.) і Нідерландів (червень 2005 р.) не підтримали її на референдумах. Разом із тим у частині країн – членів ЄС (Австрія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Словенія, Німеччина, Франція) передбачено можливість схвалення законів на загальнонаціональних референдумах. Водночас національне законодавство цих країн передбачає ініціювання таких референдумів різними суб'єктами: президентом (Франція), парламентом (Австрія, Литва, Люксембург), певною кількістю членів парламенту (Данія, Греція) або за ініціативою декількох із названих суб'єктів (Португалія, де президент приймає рішення про проведення референдуму на підставі пропозиції парламенту чи уряду) [9].

Досліджуючи особливості проведення за народною законодавчою ініціативою референдумів в країнах-членах ЄС, авторський колектив науковців під керівництвом Д.С. Ковриженка приходять до висновку, що в окремих країнах існують ряд обмежень національного законодавства щодо референдумів. Поряд з цим, також встановлюється право парламенту вирішувати питання про доцільність проведення референдуму за народною ініціативою (Польща, Угорщина), чи схвалення законопроекту до винесення його на загальнонаціональний референдум (Італія, Мальта) [10, с. 77].

Отже, можемо констатувати, що законодавство країн-членів ЄС містить різні форми реалізації права народу на протидію монополізації державної влади, основним серед яких, на нашу думку є право народної законодавчої ініціативи відносно референдумів.

Не заперечуючи необхідність удосконалення Основного Закону нашої держави в окремих питаннях, варто зазначити наступне. Конституція України [11] попри нетривалий час її чинності (з моменту її ухвалення в 1996 році), зазнавала радикальних змін у частині визначення форми державного правління, а також здійснювалися спроби запровадження змін відповідно до політичної кон'юнктури.

Виходячи з цього, є очевидним, що ухвалення Основного Закону на всеукраїнському референдумі додало б Конституції України стабільності та підвищило її авторитет серед пересічних громадян та, можливо, осіб, які уособлюють собою представництво у органах публічної влади. Дана авторська позиція може бути аргументована наявним у Законі України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» від 03.07.1991 р. № 1286-XII. (втратив чинність) принципом «що було схвалене на референдумі, тільки референдумом може бути скасоване» [12].

Досліджуючи перспективи застосування такого інституту народовладдя в Україні як народна законодавча референдумна ініціатива, варто визначити його позитивні результати застосування у перспективі на всеукраїнському та місцевому рівнях: 1) можливість ухвалення рішень, які більше відповідають потребам та інтересам громадян; 2) активне залучення громадян до процесів ухвалення рішень; 3) сприяння зростанню громадянської свідомості й відповідальності; 4) підвищення рівня довіри до ухвалених у такий спосіб законодавчих актів; 5) забезпечення легітиматії влади; 6) покращення контролю за діяльністю органів влади тощо.

Однак, поряд із позитивними моментами застосування народної законодавчої ініціативи, на нашу

думку, необхідно визначити наступні недоліки такої форми безпосереднього народовладдя.

Окремо визначаємо високий ризик ухвалення популістських, нереалістичних з точки зору реалізації, або непрофесійних рішень. Скасування таким чином окремих норм важливих законів можуть призвести до негативних результатів для розвитку суспільних відносин. Проте, необхідно зазначити, що цей ризик при застосуванні народної законодавчої ініціативи щодо референдуму є високим на загальнонаціональному рівні, але значно меншим на місцевому рівні. Тобто, чим коротшим є термін від ухвалення виборцями рішення до настання його наслідків у організації життя цих виборців, тим меншим є ризики невідповідності цих рішень реальності та можливості виправити допущену помилку.

Поряд із цим використання народної законодавчої ініціативи щодо проведення референдуму у сучасному українському суспільстві може мати наступні недоліки (ризики): 1) висока загроза маніпуляції громадською думкою; 2) складність юридично виваженого та позбавленого двозначності формулювання питань, що виносяться на обговорення; 3) проблеми організації та значні матеріальні витрати при застосуванні такої форми прямої демократії; 4) зупинення або дискредитації нормотворчого процесу внаслідок абсентеїзму (низької участі в голосуванні громадян) або слабкої легітимності у результаті прийняття рішення при низькому рівні участі громадян; 5) використання не за призначенням – вихід предмета ініціативи за межі дозволеного законодавством переліку питань, що виносяться на голосування, зокрема загроза регіонального сепаратизму; 6) використання референдуму як інструменту політичної боротьби тощо.

Звертаючи увагу на сучасний стан врегулювання референдумних відносин як важливого інструменту безпосереднього народовладдя зазначимо, що проведення референдумів в Україні передбачено зокрема: статтею 38, статтями 72–74, пунктом 2 частини першої статті 85, пунктом 6 частини першої статті 106, статтею 156 Конституції України [11]. Проте, після визнання Конституційним Судом України у квітні 2018 р. неконституційним Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 06.11.2012 р. № 5475-VI [13], наразі відсутнє законодавче регулювання процедури організації та проведення місцевих референдумів.

В умовах відсутності законодавчих механізмів реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні публічними справами за допомогою волевиявлення на всеукраїнському чи місцевому референдумах (наразі народне волевиявлення зводиться лише до можливості брати участь у виборах), надаємо пропозиції щодо нововведень у нормативно-правове забезпечення реалізації народної законодавчої референдумної ініціативи, які могли б сприяти мінімізації монополізації доступу до державного управління: 1) діджиталізація та створення електронної платформи, яка сприятиме народовладддю; 2) запровадження механізму відкликання депутатів, які втратили довіру виборців, висловлення недовіри Президенту України, Кабінету Міністрів України, Верховній Раді України (надалі – ВР України), керівників місцевих органів влади з подальшим їх відправленням у відставку; 3) запровадження механізмів впливу громадян на рішення влади та «народного вето» на щойно ухвалені закони шляхом визнання їх такими, що втратили чинність повністю чи виключення окремих його положень тощо.

Однак, оскільки Конституція України не передбачає інституту висловлення недовіри на всеукраїнському референдумі, в тому числі проголошеному за народною ініціативою, ВР України чи будь-яким іншим конституційним органам державної влади як можливої підстави дострокового припинення їх повноважень. Тому винесення на всеукраїнський референдум питання щодо недовіри ВР України за відсутності названого інституту в Основному Законі було б порушенням такого конституційного принципу, як здійснення органами державної влади своїх повноважень у межах, встановлених Конституцією України, та принципів правової держави, якою проголошено Україну.

Зважаючи на те, що виключний перелік підстав для дострокового припинення повноважень народного депутата України закріплено у статті 81 Конституції України, аналогічний підхід має бути застосовано і щодо врегулювання питання стосовно відкликання народних депутатів, які втратили довіру виборців шляхом внесення відповідних змін до статей 77, 81, 108, 115 Основного Закону України [14, с. 290].

Висновки. Враховуючи значний історичний досвід застосування законодавчих референдумів за народною ініціативою в країнах-членах ЄС, варто визнати перспективним та доцільним розвиток такої форми прямого народовладдя в Україні та його подальше наукове дослідження. Як в країнах-членах ЄС, так і в Україні активне залучення громадян до процесів ухвалення управлінських рішень за допомогою інститутів їх безпосередньої участі, відіграє таку важливу функцію як сприяння стабілізації державного управління. Сутність такої стабілізації проявляється у процесі затвердження конституційних змін з метою запобігання і протидії антиконституційним спробам зміни державного устрою або порушення територіальної цілісності України. Також з метою уникнення та мінімізації ризиків можливих маніпуляцій суспільною думкою та монополізації доступу до публічного управління, необхідно передбачити запобіжники таким можливим негативним наслідкам та використанню цих демократичних інститутів у деструктивних цілях.

Перспективами подальшого дослідження є різні рівні референдумів (всеукраїнський або місцевий). Застосування форм безпосередньої участі громадян в державному управлінні вимагає різних інструментів правового регулювання відносин народовладдя та потребує внесення змін до Конституції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мануїлова К.В. Теоретико-методологічний аналіз концепту децентралізації публічної влади в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29 (68) № 2. С. 151–155.
2. Мушенюк В.В., Ніколаєва Л. В. Принципи здійснення громадського контролю за діяльністю публічної адміністрації в законодавстві України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2022. № 9. С. 15–21.
3. Рахманов О.О. Феномен олігархізації політичної влади в Україні: від піднесення до занепаду. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2022. №4. С. 30–45.
4. Шкарлат Ю.Г., Євгенєва А.М. Законотворчість: участь громадськості у законодавчому процесі. Монографія ; заг. ред. Рахімкулова Е. Р. Київ, 2008. 145 с.
5. Конституція Латвійської Республіки від 06.07.1993 р.. URL: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=3&mid=8>.
6. The Constitution of the Italian Republic. Art. 75. URL: http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf
7. Danmarks Riges Grundlov. URL: <http://www.grundloven.dk>.
8. Treaty establishing a Constitution for Europe. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:F:EN:PDF>.
9. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12007L:HTML>.
10. Референдуми в Європейському Союзі. О. Д. Чебаненко, О. Ю. Гришук, Н. В. Колодяжна, А. М. Євгенєва ; за ред. Д.С. Ковриженка. Київ : ФАДА, ЛТД, 2007. С. 65–67.
11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR>.
12. Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України від 03.07.1991 р. № 1286-XII. (втрата чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12/ed19910703#Text>
13. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 06.11.2012 р. № 5475-VI. (визнаний неконституційним). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5475-17#Text>.
14. Kurylo, V., Mushenok, V., Kholostenko, A., Mashevska, O., Sira, A. Inaccuracy of Information About the Property of the Subject of the Declaration as a Qualifying Feature of a Corruption-Related Offence. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. Volume 9. № 5 (2020). P. 281–292.

REFERENCES:

1. Manuilova, K. V. (2018). Teoretyko-metodolohichnyy analiz kontseptu detsentralizatsiya publichnoyi vldy v Ukrayini. [Theoretical and methodological analysis of the concept of decentralization of public power in Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriya: Derzhavne upravlinnya*. Tom 29 (68) № 2. 151–155. [in Ukrainian].
2. Mushenok, V.V., Nikolayeva, L.V. (2022). Pryntsypy zdiysnennya hromads'koho kontrolyu za diyal'nistyu publichnoyi administratsiyi v zakonodavstvi Ukrayiny. [Principles of public control over the activities of public administration in the legislation of Ukraine.]. *Mizhnarodnyy naukovy zhurnal "Internauka"*. Seriya: "Yurydychni nauky". № 9. 15–21. [in Ukrainian].
3. Rakhmanov, O.O. (2022) Fenomen oliharkhizatsiyi politychnoyi vldy v Ukrayini: vid pidnesennya do zanepadu. [The phenomenon of oligarchization of political power in Ukraine: from rise to decline]. *Sotsiologiya: teoriya, metody, marketynh*. №4. 30–45. [in Ukrainian].
4. Shkarlat, Yu.H., Yevhen'yeva, A.M. (2008). Zakonotvorchist': uchast' hromads'kosti u zakonodavchomu protsesi [Lawmaking: public participation in the legislative process] monohrafiya, zah. red. Rakhimkulova, E. R. Kyiv, 145. [in Ukrainian].
5. Konstytutsiya Latviyskoyi Respubliky (1993, July 6) [Constitution of the Republic of Latvia.]. Retrieved from: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=3&mid=8>. [in Ukrainian].
6. The Constitution of the Italian Republic. Art. 75. Retrieved from: http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf [in English].
7. Danmarks Riges Grundlov. Retrieved from: <http://www.grundloven.dk/> [in English].
8. Treaty establishing a Constitution for Europe. Retrieved from: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:FULL:EN:PDF> [in English].
9. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, (13 December 2007). Retrieved from: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12007L:EN:HTML>. [in English].
10. Referendумы в Yevropeys'komu Soyuzi (2007). [Referendums in the European Union]. Chebanenko, O. D., Hryshchuk O. Yu., Kolodyazhna N. V., Yevhen'yeva A. M.; za red. Kovryzhenka, D. S. Kyiv : FADA, LTD. 65–67. [in Ukrainian].
11. Konstytutsiya Ukrayiny: Zakon Ukrayiny (1996, June 28) [Constitution of Ukraine]. № 254k/96-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR>. [in Ukrainian].

12. Pro vseukrayins'kyi ta mistsevi referendumy. (1991, July 03). [On all-Ukrainian and local referendums] Zakon Ukrainy № 1286-XII. (vtrata chynnist'). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12/ed19910703#Text> [in Ukrainian].

13. Pro vseukrayins'kyi referendum. (2012, November 6). [On the all-Ukrainian referendum] Zakon Ukrainy № 5475-VI. (vyznanyy nekonstytutsiynym). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5475-17#Text>. [in Ukrainian].

14. Kurylo, V., Mushenok, V., Kholostenko, A., Mashevska, O., Sira, A. (2020). Inaccuracy of Information About the Property of the Subject of the Declaration as a Qualifying Feature of a Corruption-Related Offence. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. Volume 9. № 5. 281–292. [in English].

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2025

УДК 342.9:631.1:336.2

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-76-81

Киценко Олександр Петрович,

кандидат юридичних наук,

докторант кафедри адміністративного та фінансового права

Національного університету біоресурсів і природокористування України

alex.kytsenko@gmail.com

ORCID ID: 0009-0008-3503-2025

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Статтю присвячено дослідженню питання теоретико-правового механізму регуляторного впливу держави на суб'єктів аграрного сектору шляхом законодавчого закріплення спеціальних стимулюючо-інвестиційних режимів оподаткування та інших полегшень щодо справляння податків. Подолання негативних тенденцій у зазначеній сфері вбачається складною поетапною роботою, початковим елементом якої є науково-дослідницька діяльність по теоретико-правовому аналізу, співставленню та удосконаленню основних категорій законодавчого регулювання зазначеної комплексної проблематики. Здійснено аналіз теоретико-правового тлумачення у доктрині юридичної науки та у нормативно-правових актах таких категорій: державна політика, державна регуляторна політика, державна податкова політика, оподаткування, аграрний сектор. Доведено, що в умовах військової ворожої агресії, аграрний сектор України є вагомим фактором забезпечення національної безпеки, стабільності на основних світових ринках продовольства. Запропоновано внесення до статті 14 «Визначення понять» ПК України авторське визначення категорії оподаткування як законодавчо врегульованого процесу встановлення, адміністрування, сплати (стягнення) податків, зборів та інших видів податкових плат, контролю за виконанням податкового обов'язку, притягнення до юридичної відповідальності порушників податкового законодавства. Сформульовано пропонуємо авторське визначення поняття державної регуляторної політики у сфері оподаткування суб'єктів аграрного сектору як сукупності принципів, методів і інструментів (законодавчих, організаційних, стимулюючих), які держава застосовує для мобілізації податкових ресурсів, з одночасним стимулюванням суб'єктів аграрного сектору економіки та забезпечення продовольчої безпеки як ключового елементу збереження здоров'я і життя населення в сучасних умовах мінімізації використання шкідливих продуктів харчування. Запропоновано його включити до статті 2 «Визначення понять» Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України». Визначено перспективи подальших досліджень спектру державної регуляторної політики у царині безпеки аграрного сектору в сучасних реаліях нашої держави.

Ключові слова: аграрний сектор, державна політика, оподаткування, податки і збори, правове регулювання, регуляторна політика, суб'єкт, теоретико-правові засади.

Kytsenko A. THEORETICAL AND LEGAL PRINCIPLES OF STATE REGULATORY POLICY IN THE FIELD OF TAXATION OF AGRICULTURAL SECTOR SUBJECTS

The article is devoted to the study of the issue of the theoretical and legal mechanism of the state's regulatory influence on the subjects of the agricultural sector through the legislative consolidation of special incentive and investment tax regimes and other reliefs for tax collection. Overcoming negative trends in the specified area is seen as a complex phased work, the initial element of which is scientific and research activity on theoretical and legal analysis, comparison and improvement of the main categories of legislative regulation of the specified complex issues. An analysis of theoretical and legal interpretation in the doctrine of legal science and in regulatory legal acts of the following categories has been carried out: state policy, state regulatory policy, state tax policy, taxation, agricultural sector. It is proved that in conditions of military hostile aggression, the agricultural sector of Ukraine is a significant factor in ensuring national security and stability in the main world food markets. It is proposed to include in Article 14 "Definitions of Concepts". The author's definition of the category of taxation as a legally regulated process of establishing, administering, paying (collecting) taxes, fees and other types of tax payments, monitoring the fulfillment of tax obligations, bringing to legal responsibility violators of tax legislation. We formulate and propose an author's definition of the concept of state regulatory policy in the field of taxation of agricultural sector entities as a set of principles, methods and instruments (legislative, organizational, stimulating) that the state uses to mobilize tax resources, while simultaneously stimulating agricultural sector entities and sectors of the economy and ensuring food security as a key element of preserving the